

Macroeconomia subterană

„La fel ca și Fizica, știință care nu poate încă explica nouăzeci și șase la sută din substanțierea Universului, nici Știința Economică nu este pregătită să înțeleagă și să ofere un model explicativ rațional al economiei subterane.”

Obișnuința de a conceptualiza din perspectivă morală unele componente ale realității economice funcționează ca o barieră în calea adevărului. În această situație se află conceptul de economie subterană, teoretizat incomplet, deși tematizat excesiv, expulzat din *core of economic theory*, formalizat minimalist, realitatea fiind statistic aproximată, evaluată indirect și tratată în termeni normativi.

Zona tare a economiei subterane, relaționată de regulă cu comportamente individuale corupte, interlope sau cel mult cu activitățile unor rețele ilegale, mafioate, este exclusă din obiectul științei economice. Economia subterană este percepută ca o problemă a justiției. Plaja acțiunilor specifice este delimitată în raport cu modelul de definire a interdicțiilor din sistemele de legislație. Principiul după care *tot ceea ce nu este expres interzis de lege este permis* cristalizează prin negație stările și fenomenologia economiei subterane.

Nu încapă îndoială că economia subterană bulversează înțelegerea rațională, semnificațiile ei părănd să aparțină zonei esoterice de acțiune, prin legea secretului și discreției suficiența ținând locul realității. Așa că a devenit o regulă repetitivă abordarea economiei subterane marginal, ca fenomen pervertit de indivizi sau grupări care ocolesc traseele obișnuite de realizare a avuției. De aici decurge maniera inadecvată de construire a înțelegerii și explicației, a căror consecințe determină, între altele, contextul motivațiilor în decizia publică privind acțiunea de eradicare a practicilor atribuite economiei subterane. În jurul conceptului de economie subterană s-au dezvoltat instituții având scopul de combatere a ei. În esență, economia subterană sintetizează reacții intelectuale de tip negativ.

Conturul și substanța economiei subterane țin și de interpretarea libertății de gândire și acțiune ca o consecință logică a întemeierii viziunii asupra realității exclusiv pe principiul individualismului metodologic. Din punctul

acesta de vedere, economia subterană se contaminează conceptual cu structurarea ideologică a înțelegerii. Dintre toate perspectivele teoretice libertarianismul economic, ca și libertarianismul social, generează, în mod paradoxal tocmai prin fluiditatea conceptualizării pieței libere, înclinația de ocolire a spațiului de raționalitate economică, fiind și cea mai insistentă sursă actuală a intoleranței la normativizare.

Economia subterană este o realitate implacabilă, evident cognoscibilă, în ciuda semnalului inhibitor dat de inadecvata adjectivare. Calificativul nominal „subterană” provoacă o adevărată disonanță cognitivă, deși este vorba de un tip de economie destul de vizibil, oricum prezent în corpul material al societății prin agenți specifici, acțiune permanentă și efecte măsurabile. Economia subterană este o consecință de neevitat a oricărei activități organizate pentru atingerea obiectivelor legate de utilitate și avuție.

Istoric vorbind, economia subterană însoțește omenirea în drumul său către prosperitate. Ea umple golurile permanente și imense dintre așteptările de confort și posibilitățile accesului la resursele presupuse de împlinirea acestora, fiind prin definiție o macrorealitate. Folosindu-ne de sugestiile cosmologiei, s-ar putea spune că economia subterană are similaritate cu ceea ce se alătură la cele patru procente ale Universului material, vizibil, adică douăzeci și trei de procente materie neagră și șaptezeci și trei de procente energie neagră. La fel ca și Fizica, știință care nu poate explica încă nouăzeci și șase la sută din substanțierea Universului, nici Știința Economică nu este pregătită să înțeleagă și să ofere un model explicativ rațional al economiei subterane.

Partea complicată epistemologic este că percepția noastră teoretică în economie se raportează la un întreg, când de fapt ne-am obișnuit să vorbim doar de o parte, anume de acea parte a cărei dimensionare este sugerată de conceptul de raționalitate economică prezentat în termeni pozitivi. Raționalitatea economică, însă, are sens integral dacă este văzută ca o cale de realizare a finalității sociale în diversitatea ei. Astfel, perspectiva epistemologică standard a ajuns să admită o deformare a realității, pentru că finalitatea socială este servită de întregul câmp acțional uman, adică inclusiv de ceea ce atribuim ca tipare economiei subterane.

În fapt, ceea ce există ca parte exclusă din universul științei economice este macroeconomie subterană. Adică, o realitate obiectivă pe o filieră a unui tip special de convenționalitate instituțională a intersubiectivității, acceptarea maximizării realizării scopului imediat al posesiei avuției prin aranjamente tacite. În aceste condiții, este mai lejer de înțeles de ce problema utilizării mijloacelor obținerii avuției se relaxează la proba soluțiilor. Cazul apelului la practicile offshore, bunăoară, are această întemeiere. Offshore-urile sunt din punct de vedere geografic punctiforme, dar răspândirea lor este globală, cu

deosebire sub forma depersonalizării capitalului și secretizării operațiunilor valutare. În siajul offshore se aliniază evaziunea fiscală, piața neagră, renta de monopol etc. Criza actuală are un declanșator în excesul de iraționalitate prin inovarea vehiculelor nesecurizate de capitalizare bursieră, fictivizarea valorii și miza absolută pe speculație.

Controlul pieței globale a energiei, mai ales prin metode violente, ca și gestiunea discretă în termeni de drenare a profitului pe piețele ultrarentabile ale drogurilor, traficului cu organe sau chiar cu forța de muncă acoperă un segment important al economiei subterane. Comerțul cu duplicate, reproduceri, copii, înlocuitori, falsuri intră în arsenalul impresionant al unei realități omniprezente, constituie mijloace masiv folosite în unele strategii naționale privind dezvoltarea economică. Nu este ne semnificativă predispoziția de influențare a piețelor prin evaluare și rating, campanii de formare a cererii, recurgere la stimularea consumului, crearea exuberanței piețelor, determinare a nevoii de ofertă prin producția de viruși informatici și biologici. În particular, regiunea țărilor postcomuniste s-a confruntat adesea cu fenomenul de „curățare a pieței” prin privatizare sau cu cel al presiunii de a evolua spre condiția de piețe de consum. „Gâlceava” în jurul bugetelor și parazitarea proprietății publice, alături de încurajarea migrației economice și acceptarea muncii la negru diversifică peisajul propriu economiilor de tranziție.

Ieșirea din complexul cognitiv al tipologiei microfenomenului pare să fie o soluție a construirii unui veritabil model explicativ pentru economia subterană. Poate că abordarea economiei subterane ca o problemă de supradeterminare ar fi varianta câștigătoare a sporului de cunoaștere. Oricum, circumscrierea ipostazierii stărilor economiei subterane ar fi lipsită de finalitate reală fără să se ia în calcul contextul macroeconomic, mai ales în conjuncția lui firească cu guvernanta societății. Germenii realității sub denumirea de economie subterană au determinare societală, ei traversează frontiera dintre potențial și real din câmpul acțional uman.

Macroeconomia subterană este realmente o problemă a guvernantei naționale și globale, nu doar un rezultat al inițiativei individuale și al proprietății private. Este evident că în multe situații și locuri, când se acceptă hegemonia piețelor, corporatizarea guvernării sau ocuparea economică a statelor, se mizează pe procesele economiei subterane. După cum sunt și situații când contribuția economiei subterane se adaugă fără rest la prosperitatea societății. Acest adevăr este indubitabil pentru orice fel de metropolă, cum era evident că în condiția economiei de penurie din regimurile comuniste frigiderul era plin cu produse din economia subterană. Strategiile performante în străpungerea cercurilor vicioase ale dezvoltării, ale evadării din periferie nu sunt străine de dublarea rezidului solowian cu impulsul economiei subterane în

multiplicarea surselor de prosperitate, astfel procedându-se fără excepție oriunde a fost vorba de reușită socială. Filosofia ultimei frontiere s-a dovedit, unde s-a aplicat, a fi fost suportul semnificativ al căii integrale spre performanță.

În fine, principial tratând lucrurile, există un motiv puternic al reținerii de a include economia subterană în teoria obișnuită privind crearea avuției: extensia sa reală subminează ipoteza piețelor raționale și eminența lui homo oeconomicus. Acceptarea economiei subterane în corpul teoretic al Economiei erodează construcția raționalității piețelor, de altfel o idee greu de împăcat cu logica intersubiectivității activată de interese egoiste. Abordările de economie comportamentală, în manieră akerloffiană spre exemplu, ca și de economie heterodoxă înclină spre nuanțarea modelului explicativ prin luarea în calcul a ipotezei combinării de motivații și răspunsuri în spațiul intersubiectivității tranzacționale pe intervale de concretizări economic/noneconomic, rațional/irațional.

Evident că în această grilă conceptuală s-ar instala realismul teoretic în înțelegerea întregului economic, adică la un loc fiind prin efecte finale *economia de la suprafață și economia din subteran*.

Marin Dinu